

RECENZII

Constantin SĂLĂVĂSTRU, *Discursul puterii*, Editura Institutul European, Iași, 1999, 358 p., ISBN 973-611-085-0

recenzie de **Gheorghe VLASIE**

 Domeniul avut în vedere în lucrarea pe care o recenzăm aici – cel al discursului politic și, implicit, al politicii în general – este plin de pericole pentru cel ce vrea să-l invoce ca obiect de cercetare. În primul rând, celui care se ocupă de discursul politic îi vine extrem de greu să evite două păcate capitale: pe de o parte, acela de se menține la o așa-zisă înălțime intelectuală de la care să nu reușească să dea seama decât în mod superficial adecvat de construcțiile discursive efective, concrete din spațiul politic; pe de altă parte, acela de nu reuși să depășească stadiul unei analize quasi-jurnalistice, *ad-hoc*, care, chiar dacă poate fi întru totul adecvată la contextul care i-a servit de pretext, va fi întotdeauna limitată. În al doilea rând, a avea ca obiect de studiu ceva ce ține de domeniul “mizerei activității politice” este, pentru un savant cu morgă (și pentru lumea “academică” căreia aceștia îi aparțin), un demers de o frivolitate intelectuală atât de mare încât fatul de a-i acorda chiar o atenție secundară, este o întreprindere riscantă, dacă nu chiar un act descalificant.

Nu putem însă a ne preface că nu vedem că trăim astăzi într-o societate în care referirile la acte și fapte de natură politică abundă. În acest context, se cuvine a fi pusă, de o manieră sistematică, și întrebarea privitoare la căile prin care un demers politic devine eficient. În contextul lucrării pe care o discutăm aici, întrebarea privește vehicolul, instrumentul, mecanismul în baza căruia un actor politic poate reuși ori poate rata să cucerească, să păstreze și să exercite puterea. Răspunsul la aceasta întrebare este de cea mai mare simplitate: discursul este instrumentul esențial cu ajutorul căruia se cucerește, se păstrează și se exercită puterea. Acesta este punctul la care se racordează și de la care pleacă ultima contribuție din domeniul *Retoricii și Teoriei Argumentării* a dlui Constantin Sălăvăstru, volumul *Discursul puterii*.

Autorul începe prin a identifica relația esențială, primordială în jurul căreia se coagulează orice act politic. Aceasta este identificată de autorul ieșean a fi *relația de putere*. O asemenea relație se poate institui numai între o autoritate (deținătorul puterii) și grupul, colectivitatea asupra căreia se exercită această autoritate. Relația de putere, la rândul ei, determină apariția unei noi probleme: cea a *legitimității dobândirii și menținerii puterii*. În acest context putem defini normalitatea ca fiind situația în care puterea este obținută și exercitată în mod legitim. (Încălcările posibile ale acestei reguli sunt, în practică, în număr de două: prima este situația în care accesul la putere se face în mod nedrept (spre exemplu printr-o revoluție), dar cei care au dobândit puterea nu întâmpină

RECENZII

nici o piedică în exercitarea ei; a doua este cea în care accesul în fotoliile puterii se face în mod corect, dar puterea efectivă nu poate fi exercitată.)

Într-un sistem dezirabil, normal cum este cel democratic acțiunile celor care vor să acceadă la putere ori să o păstreze sunt, cele mai multe, *acțiuni, procedee și angajamente de ordinul discursivității*, deoarece discursul este calea cea mai eficientă de a intra în legătură cu cei care pot acorda legitimitatea (44). În acest context dl Sălăvăstru identifică trei mecanisme principale prin intermediul cărora se poate realiza legitimarea discursivă a puterii. Primul privește *doctrina politică* pusă în joc de propunătorul discursului politic (care este constituită din totalitatea problematicii aduse la cunoștința celui căruia i se pretinde legitimarea); al doilea face trimitere la calitatea discursurilor de a *respecta normele raționalității* (adică de a fi logic coerente); în sfârșit, contează și *forma discursului*.

Finalitatea prin excelență practică a discursurilor politice are drept consecința faptul că spațiul politicului (cu tot ce ține de el) capătă o seamă de particularități care-l fac totodată fascinant și înspăimântător, apreciat și disprețuit. Astfel, discursul politic se individualizează mai întâi prin aceea că *este ori cel puțin poate fi ambiguu* (adesea în mod intenționat, dar uneori și fără de voia autorului său!), că are un *caracter disimulat* și că este, prin excelență, *imperativ*. O altă trăsătură a discursului politic este aceea că are șansa prezenței unor libertăți nemaîntâlnite la alte tipuri de discurs, dar și dezavantajul unor restricții severe. Libertățile privesc *amplitudinea angajamentului problematic*, posibilitatea valorificării unor *proceduri și mecanisme dintre cele mai diferite* în procesul de aducere la cunoștință a mesajului către destinatar, precum și șansa de a putea apela din belșug la *mecanismele manipulării*. Discursurile politice sunt supuse constrângerilor de a nu *“trăda” doctrinele* de la care se revendică propunătorii lor, de a fi *credibile* și de a *răspunde intereselor majore ale celor cărora le sunt destinate*.

După precizarea acestor chestiuni (în primele două capitole ale lucrării) prin intermediul cărora se conturează de o manieră consistentă și convingătoare propriul discursului politic, capitolul al treilea ne oferă surpriza plăcută și provocatoare a unei analize întrutotul originale a *fundamentelor relației de putere*. Rezultatul acestui demers este un model al relației de putere care-și are rădăcinile în logica relațiilor (a predicatelor poliadice), capitolul de maximă rigoare și vigoare al logicii moderne.

Unui cunoscător superficial al logicii predicatelor, modelul produs, prin maniera de aplicare a regulilor aferente acestui capitol de logică, poate să îi pară ca rezultatul unei forțări a regulilor jocului combinatoriu specific acestui domeniu. Insistând, însă, ne putem da seama că aceasta este doar o aparență. Iată, spre justificare, câteva din realizările și avantajele pe care pe drept clamează autorul că le-a dobândit punând modelul “inventat” la lucru: identificarea existenței unei *stări de normalitate a relației de putere*, corespunzând unei funcționări standard a acesteia și evidențierea, pe bazele acestei logici a relației de putere, diverselor și complexelor relații care au ca pol (poli) puterea (relația puterii cu sine și cu alteritatea, ordinea ierarhică a puterii și natura intimă a relației de putere).

Dacă al treilea capitol al lucrării este construit într-o manieră mai abstractă, cele două care urmează (care sunt, totodată, și ultimele) sunt profund ancorate în concret. Chestiunile avute în vedere aici privesc, pe de o parte, *ordinea logică*, iar, pe de altă parte, *ordinea retorică a unui discurs*. Când tema cercetată este cea a ordinii logice a discursului, accentul se pune pe “materialul pe care-l utilizăm într-o astfel de construcție (argumentele

RECENZII

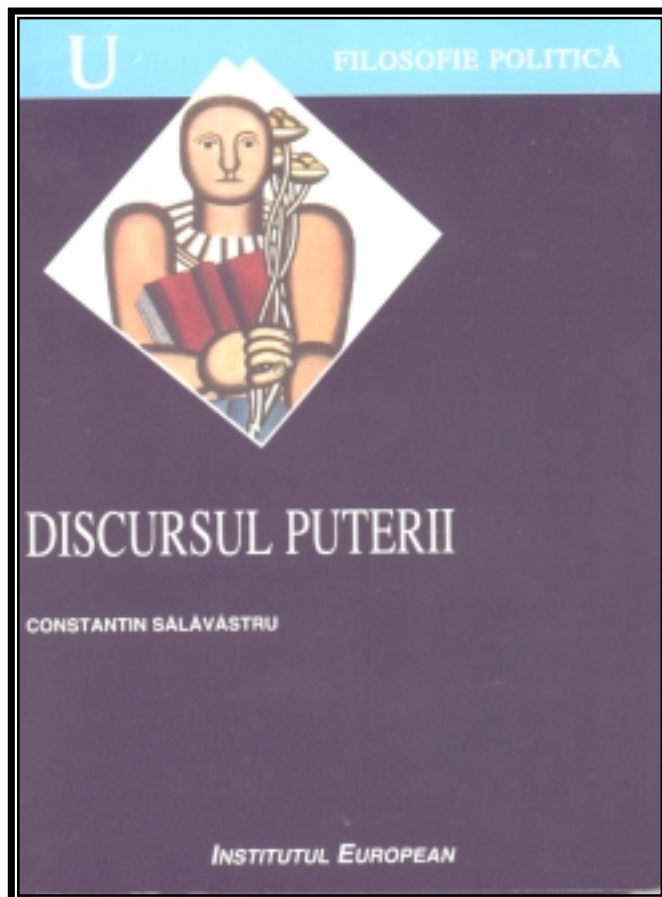
folosite)” (223), iar atunci când în prim plan este ordinea retorică, de cea mai mare importanță este evidențierea arhitecturii discursului, adică a modului de ordonare a argumentelor.

În penultimul capitol al lucrării autorul caută să evidențieze mai întâi *tipurile de argumente* de care se face uz în discursul politic: argumentele bazate pe fapte, argumentele bazate pe exemple, argumentele bazate pe autoritate și argumentele bazate pe analogie. Aflăm apoi care sunt *strategiile logice* care stau la baza discursurilor politice și, în sfârșit, ni se aduc la cunoștință *categoriile de sofisme* care pot fi (și sunt) utilizate în asemenea intervenții discursive.

Din lecturarea paginilor dedicate ordinii retorice a discursului aflăm, printre altele, că *sloganul* este “un act de limbaj disimulat” (292) (exemplară în acest context este analiza sloganelor electorale utilizate pe parcursul numeroaselor campanii electorale ale fostului președinte francez, F. Mitterand.); că rolul *interogației retorice* este acela de “a face pe interlocutor să consimtă la teza pe care o propunem” (310) iar al *figurilor retorice* ”de a influența discursul, de a-i da o anumită expresivitate” (321). Punerea în joc a tuturor acestor elemente are rolul ca, în final, să determine “capturarea” virtualului elector în mrejele propunătorului discursului politice.

Dacă profesorul Sălăvăstru a dovedit deja, prin lucrările mai vechi, că aerul rarefiat al abstracțiilor îi este întru totul la îndemână, mai rămăsese să probeze că poate fi în largul său și printre “meandrele concretului”. Cartea pe care v-o propunem atenției este proba faptului că, chiar dacă cu multă prudență și cu maxime precauții, acest lucru s-a întâmplat. Prin lucrarea în discuție autorul reușește însă mai mult decât o realizare strict personală: el dovedește că și construcțiile discursive constituite în spațiul politic pot constitui pretexte ale unor lucrări științifice serioase, de certă valoare.

Valoarea și, implicit, importanța lucrării *Discursul puterii* este în primul rând de ordinul științificității, dar poate fi asumată și ca având un rol aplicativ–pragmatic. Numai că acesta este secundar și este făcut cu puțința doar de înțelegerea ei deplină, profundă, care este accesibilă doar cititorului avizat, bun cunoscător al Retoricii, Teoriei Argumentării, Logicii și, nu în ultimul rând, Politologiei. Așa că acela care caută să descopere între copertile acestei cărți un abil disimulat *Ghid al politicianului versat*, să meargă să-l caute în altă

RECENZII

parte!